

Соколёнок



3/2022

май – июнь

# Лачын



ДАГЪЫСТАН РЕСПУБЛИКАЙН КЪОНИ ВУЗЕЕ СА ЙАИХХЪЕ КЪЕККАН УШАХАРШЫН ЖУРНАЛ





# Июнун цетдийн йыгъ ушахаршини

## къайгъвее аахван йыгъ водон

Гъар сен июнни цетдийни йыгъыл` ушахаршин йыгъ къейд гъаъан. Цетда дюн`йейл` ушахаршынни къайгъвее ахван йыгъ донан байрам – 1925-ди сен Женеве илгъечлуйни конференциее тесдикI гъаъы. ХаIбана Ватанна ДяIвъий гибгъыл мее маIхуIдын байрамбы алгъаъас ыхъа деш.

1949-ди сен Дюн`йейни Ед`яршини конгрессе ман суъал мед оIгеехъа гиххыйн. Манчиле хыйгъа гъар сен июнни цетдийни йыгъыл` ушахаршын йыгъ алгъагъе гидгъыл. Къийна Россияни ГьоIкуматни чIакIынбыше ушахаршис югун йешайиш ыкесын имканбы яратмиш гъаъа водонбы. ШаIгъаIрбышее, хиваршее югун мактаббы, ушахаршин бахчебы ачмышаъа вод, амма са-са джигаббы водонбы ушахаршис охъанасын кар дешин, хаIпба ушахар воб хав-уджагъ джад дешин. Манбышди къайгъвее къийна гьоIкумат ахва водун.

Усах гьоIкуматын къийхыйн геледжгъ водун. Манкъуке югна дохтур, аIлим, инженер, маIгъаIллим эйхъи. Амма гъар усахыке, югна тербийеквана инсан

дехъе, манкъуке Ватаныс са хайир джад дешин. Гыргыба саджиге-ехъа сабы ши чалышмишеебхъес вуккан мана дюзини йаIххъеехъа арчес.

Гъар инсаныкIле джун кул`фат югда къедже.

– Са вахтал` са шагъе са-тыйнбы гыргын чIалагын гъаIыванаар, шаитIаар. Манчин мыIсляIгъаIт гъаъана джони арее энке уфтанна тIабалаъас ва».

Мана иш чIалагни пачагъе Къаргъайлхъа бирмишаъана. Къаргъа гъабкIын чини аквеенче бала алебтIы хъавайлена. Манчин эйген: «Гъайни дюн`йейл` закIле йизди балайле уфтанна, саджаб къавдже деш...»

Гъар хаа бахтий барака вухъена, ушахаршин аIхъаIна гъаъан сес хъален, гыргынбышис шадна, хошна ыIмыIр къисматааъана. ЧIакIынбы ушахаршини къайгъвее са байрамни йыгъыл` деш, гъаммаше джаб аахвас вуккан. Гыргынбышис Аллагъе югун гъелен.

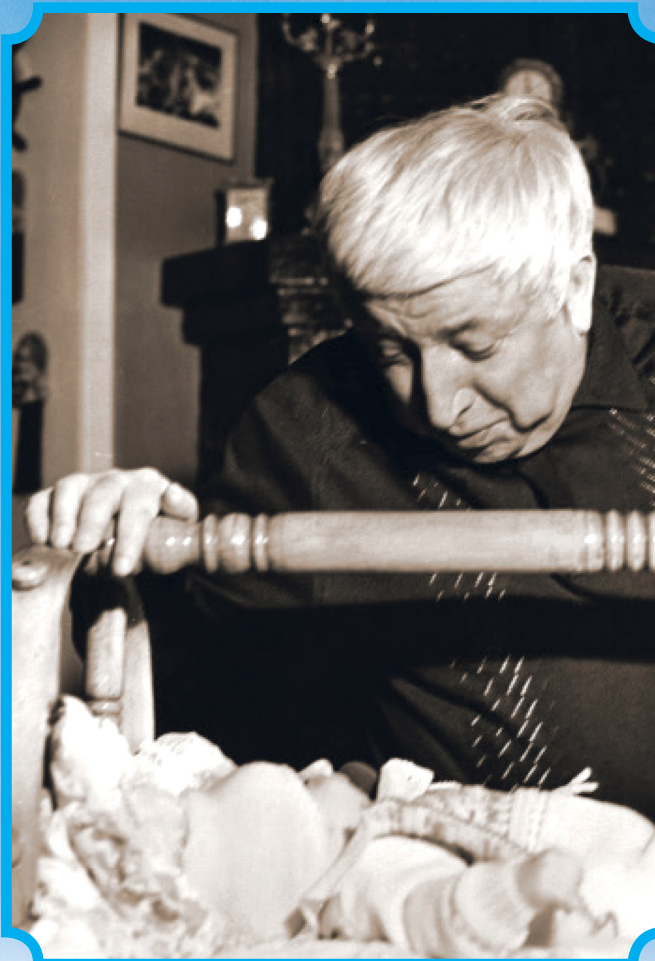




# Рагъмат гъааъана валхъа, шаир Расул

Дек` Гъамзатни санагъатна ыхъа гъу,  
Джукѣ дарс алейтѣ гъихъа хъыхъа гъу,  
Дюнъейл` машгъурна шаир ыхъа гъу,  
Рагъмат гъааъана валхъа, шаир Расул.

Гъу хѣбна девлет къалѣбчѣ дюн`ейис,  
Йишди Дагъыстанни адабийятыс,  
Русни, дюнъейни адабийятыс,  
Рагъмат гъааъана валхъа, шаир Расул.





Вассе кьошмуш гьуййни шеирбышке,  
Хедда марахнани гьекаебышке,  
Шас гьаммашийс дарс водун гьаманчике,  
Рагьмат гьааъана валхъа, шаир Расул.

Гъу хъикIудеш, гьаммаше шака ихьес,  
Сагънахьинне йишди йикIеъар ихьес,  
Джаван наслыс ваке нумуна ихьес,  
Рагьмат гьааъана валхъа, шаир Расул.

Мол`цIал` сenna дюнъейл` шака ыхъара,  
Херра идяхура телесмишхъара,  
Гъу эхратни юрдулхъа кочмушхъара,  
Рагьмат гьааъана валхъа, шаир Расул.

Шахъа гьале хедда гозетний ваке,  
Йыгъни угутике, насигьалтыке,  
Чырвалла гьам вухъа аркIынра шаке,  
Рагьмат гьааъана валхъа, шаир Расул.



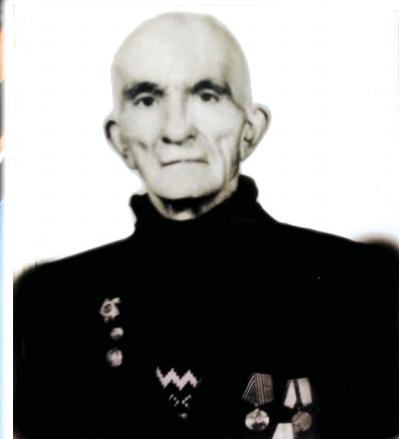


# 9-МАЙ ХАІБНИ ВАТАННИ ДАІВЪЭ ГЪАМЕЕБХЪАЙН ЙЫГЪ ВОДУН!

Гъайни сен Майни 9-чѐе ХаІбни Ватанни ДаІвъэ гъамеебхъайн 77-ле сен быкырхъа. ДаІвъийн йишди халкыс, Ватаныс халтда зарарбы гъуво. Дагъыстанни джаІмаІгъатыныд мани дяІвѐе иштирак гъаъыйн. Са хизан джаб авху деш дяІвъийн уцІур хъидийдхъырий. ХаІпба джегъилеер хаахъа сабкІыл деш. Мани вахтал` хаа авхуйнбыше, едяарше, ушахаршед джоке аІхаІн кумаг гъели ыхъа. Манбыше экынбы эзы, хаа иллетуйни ухарайке къуІмаІн турсубы, хъахъа-

лийбы гъоодхур дяІвъѐэхъа оІтир гъаъыйнбы. Къыйна Ветеранар лап кІыл` хъебхъа воб. Шы манбышис кумаг гъаъас, манбышди къайгъѐе гъамаше вухъес вуккан. Мысаджаб манбышда игитийвалла къеливхан гъаъас вуккан деш.

АІзизин Ветеранар! Вушун гыргынбы гъамеебхъайни 77-ди сеника тебрик гъаъанбы, шос джанана сагъвалла, йикІена шадвалла аІрзы гъаагъа. Дюн`йейл` сакитийвалла, болвалла, бахтий - барака вухъена!





# ДАІВЪИЙН УЦІОРБЫ

Ай гьамбазар, хедни дяІвъийн уцІорбы,  
Са-санна йикІел` хъооІ къийна зас манбы ,  
Няхудне зы манбы кІелихан гьаъас ?  
Са-санна йикІел` хооІ къийна зас манбы.

Йишда макІсад вухъа воб къувва саъас,  
Ватан фашистаршике азад гьааъас,  
Ши гьам вухъа, дяІвъий къатдивхъанаъас,  
Са-санна йикІел` хъооІ гьаІшде манбы зас.

Санадамирни плацдармейн савашбы,  
Мааъад ыхъайн, хедда – хедда къурмабы,  
Ши алгъавгъийн Висла, Одер дамабы,  
Са-санна йикІел` хъооІ къийна манбы зас.

Укарийна зулмыке къатдихъан гьаъий,  
Польша фашистершике азад гьаъий,  
Германиейл` фашистер есир гьавъий,  
Са-санна йикІел` хъооІ къийна манбы зас.

Гьар сурален къургъушунын долубы,  
Оогъанче кІааІн снарядбы бомбабы,  
Гётхъунийн шагъарбы, хиваар, убабы,  
Са-санна йикІел` хъооІ къийна манбы зас.

Хеббанан гьамбазар вухъайн дявъэаб,  
Фашистершикани гьичобкуреъаб,  
Шил` кутер, гьабтІийнбы йизди оІгейъаб,  
Са-санна йикІел` хъоо къийна манбы зас.

Хьулейре етимаар, сипІыраарне вухъа,  
Ниманбыне гьабтІы эвленмиш девхъа,  
Сагъын джан шил` кут`хъа, инвалид вухъа,  
Са-санна йикІел` хъооІ къийна манбы зас.

ДяІвъийни аджийке засыб пай вухъа,  
КъоІни геранна зы яраламышхъа,  
Фрицни гуллейке инвалид ыхъа,  
ЫІхнабышин ыкІар гьаІшдед хъооІ вод зас.

Манбы никІык` къеджи, фыкреар эйхьи,  
НякІ гьиху, бирданра, мер мыгъыр хъехьи,  
КІел`дийхан мысаджад , йе джура дехьи,  
Са-санна йикІел` хъооІ гьаІшдед манбы зас.

60-сен Победайн мубаракдахъен,  
Гьам вухъайн йыгъ гьар сен шос шадда хъален,  
ДяІвъий девхъа дюн`йел` суІлгъий диндж ихъен,  
ГІынишике гьаман алрзу гьаъа шос.



# ИЮННИ 12-ЧЕЕ РОССИЯЙН ЙЫГЪ ДОНАН БАЙРАМ КЪБЕЙД ГЪАЪА

1990-ди сен РСФР-н суверен  
гьукумат кьурмыш гъаъасын  
Декларация кьабыл гъавъы.  
1991-ди сенни июнни 12-чье  
цетда Президент сечмиш  
гъаъан сечкибы илгъечӀу.

1994-ди сен Россияйни  
Президентее кьарар кьабыл  
гъавъы мани йыгъыл` Россияйн  
Конституцияйн йыгъ-донан  
байрам алгъаъас ва.

2002-ди сен мани байрамыс  
Россияйн йыгъ ва до гьиво.  
Къийна Россияйни аӀразее  
июнни 12-ди йыгъыл` лап  
тентенейкван тадбирбы  
алгъайгъенбы. Йишди  
Дагъыстанеед гьыргыни  
шагъарбышее, районбышее  
концертбы, конкурсбы,  
шадваллабы илгъечӀенбы.  
Гьыргынбышис байрамын йыгъ  
табрик гъаъан.



## ЭСКЕРАРШЫС

Итдегъее, ацІана дешда,  
Душагыб деш, ёргъаныб дешда.  
Хыле автомат постул` ворна,  
Гюъарасда вахтыб дешда.

Зы илёрзул` ворна постул`,  
Улепбыд водунбы сергъадыл`.  
Гъидяссарас душман торпагъыл`,  
Ватан вобна йишди хыле.

Ватанни мее джаныд гиххъес,  
Ватаныб йишди мее вухъес.  
ОйкІананкагъызбыд ихъес,  
Сагъ-саламат, ед`, хъалесда!

Са ед` ворна, сайыб Ватан,  
Вушди меега гъелес вод джан,  
Торпагъни мее джан вод къурбан,  
Гъывааджес вукканна Ватан!.

## ДАРСБЫ

МаІъаІллимее дарсбы гъеле,  
Ман бордж водун, джун бордж хъеле.  
Гъаззиреебхъе хъабы хааъаб,  
Джаваб хъеле мактабееъад.

Джаваб хъувееени гъу югда,  
Къиматбыд ыхъес аІгълаада,  
ХаІдхъаъан шос маІъаІллимее,  
ЗаІгъмаІт гъааъа воб йишди мее.

Фыкыр гъевле югда хъаІдхъаІс,  
Югда хъаІдхъее, геед кар аІхаІс,  
Нен хаІдхъихъее, нен алетІее,  
Са гъаман кар кал` лее ахвас...





# Члорый ва Холмяк

**П**ештик` авуб мана джурайнаджаб гъайван бигъарнана ва бытнана маймунни джигей гъавджу ,Рыжик маъатлал вухъа. Гъоо дее, мана Холмяк донана сихнарий бисий вухъа. Лап тамбал, отхъунийхъа тохуб дехъена биссий. Ши ушахаршыс ненгъусджаб кел' деш ненчемы мана вухъа. Цепба ши хебба чалышмыш вухъа мана кыры хъытлахына сихнарий акланаъас. Хаанчеб хъыгъабчына. Са йаххъей дайэ мотоциклетейхъа гивхъу кьонши хивейхъа чикана вукку гъалечы. Амма мана ня-

хуб вухъайний йикъалхъа хъабайлий. Гойне дегъе ши манчылхъа вардишламыш вухъайинбы. Гъабсырна ешешмыш вухъес. Амма мани бандитей кьойбы дешдий аххъахъа. Йишдит кьоншибыштит джуджебыний хъолхъа. Ши хепба чалышмыш вухъа ман кышин манчын хасият акланаъас, амма ки чара девхына. Гетыйле хъыгъа сабара вахтна чин видж югбаний вукека, джуджебы хъохъа дешдий, хъыйгъале мед чин гъаъаний, гъабкын йэ джудже йэйиб къазына бала хъохъаний.





Хъодкуйин эйгъес няхъаб са-къобле  
вазна идябкІынни селимни вахтал' Хо-  
мяк пештак авубний гъилехъа. Са мыс-  
хъывхъайингъаний оза хъохъи. Вахтал'  
охъанасын кар гъудевей, манчын са кы-  
шин загъла кІяъан сесний гъаъа. Ман-  
чыхъа гора шес ыкканхъед, декангъед  
манчын сес гъидийхъес охъанасын кар  
гъилестий гехъа.

Маймуныхъа илякангъа, Рыжикни  
мее Хомяк къат-къатна къорхуйкана чина  
къайний. Рыжикыс ацІахъес ыккыйкы-  
ний, алмазбыхъинен каленчбы хъидхы-  
рыйилхъа садкІыл'. Ши ушахаршыс сан-  
гъусджаб хабар вухъессе Хомяк хъобкІул'  
Рыжикни хъушихъа каленчбы кІяъу,  
гойнеб гулехъинне къулеле хъыгъебхы  
гъивху абкІынна. Манчыле ацІахъыйн  
чис джаза гъивлес вухъай. Амма Рыжик  
дешдий Рыжикна вухъес, мани чІорни  
карас ман багъыш гъаъе.

Манчыле хъыйгъа хепба вахт абкІын  
Хомяк Рыжик гъавджуйни джигенче  
хыздыхас гъоханий ивийкар. Амма са  
йигъыл' гипхъуна. Ман кар къылинай-  
ни вахтал' ыхъа. Са гъеххъей Рыжик  
оІрушбышенче хахъа хъавайли. Манчыс  
цІиял хъидхъу шиний гъавджес вук-  
кан. Магъалей гъивагу шека, хъобкІул'  
улебкІул'... Маъа манчынле чина йисена  
душман гъеджи. Хомяк сакит'ба дедейни  
голени кІаня мургу гъаъа балийни йивук  
авуб гъалибхъу вухъа. Улепбы Рыжикын  
эбийин гяйцІи. Манчыс ман къабыл' де-  
хъай ацІал' алека, чин къорчбы чиехъа  
басмишаъу, гъырсыка мани чІорни душ-  
маныхъа оогъар. Хомякын къабкІын ми-  
явва увгъо ши башта вухъессени балийни  
йивылхъа къомахъа илхъочІи. Рыжик,  
хъавайкІанни бисийин гъауин кар гъад-  
жы, сыкІыл'ба фыкырбышейхъа аакІан.  
Мана сыкІыл'ба улъвзыр, балийни йи-  
выка чина кардан хъевгу гойнеб гъама-  
худ итІумда гачбы ыхъыда йивыле кІяна!  
Шена йивыл' гъивху гивъурна Хомяк,  
Рыжикыке магъадын кар гозет' дяъана,  
мешукъхъинне чІиелекІяна хъивийхъар.  
ЫкІарыке агъзараъа батагълыгъбына-

ни голени суралхъа гъивху аакІан. Ры-  
жик мани чапални, сецІен хъывхъайни  
чуІва хъувхъайни душманыхъа хъигъина  
гъабкІын деш. Са манчын видж чини иги-  
тийвалика ши огмыш гъеджинва, хъе-  
геджева гардан эгмыш гъавъу.

*ЦІаІхни мизелхъа саакІал гъавъуна  
Гюл`нара Керимова.*





# КЪАЙХЪЕС

ГьаIрай гьаагъа шолхгъа, АIраIнын цIаIхбы,  
Шааирын гешцен сес мысана къайхъес?  
Зулумеейыб ыIмыIр абкIын, еш гьбху,  
Шааирын гешцен сес мысана къайхъес?

Гьыл`мецIа ед`ике дюн`йейлхгъа ирхьу,  
Джын, шейтIан шарыни тореехгъа аюрхьу,  
Динни дичхарершини къуйеехгъа кIеюрхьу,  
Шааирын гешцен сес мысана къайхъес?

Уфтанын табиьгъаIт, сувабы, байир,  
ХаIрра чалышмышхгъа, гьувойн зы хайыр,  
Ватанни, миллетни аджы-аггъреегъар,  
Шааирын гешцен сес мысана къайхъес?

Хгъарггъу достна хгъары, хгъагына душман,  
Югун, писын дехгъа, гьагына пешман,  
Пахылийвалин оIджен вакан саваш ман,  
Шааирын гешцен сес мысана къайхъес?

Къодже ыхгъа джар деш, джеггил`рананкгъаI,  
Йыггъбы, ешбы ыккыйн аггъалрананкгъаI,  
Тох дебхгъа джо захгъаб къаIас хгъыхгъайнкгъаI,  
Шааирын гешцен сес мысана къайхъес?

Ансамбл` «Селяват» кIаIдхгъагы адкIын,  
Зинатыр, Гюл`бениз, Рамилеб абкIын,  
Кумагбышка Ваггид кIаIрхгъыгъы аркIын,  
Шааирын гешцен сес мысана къайхъес?





# ИИШАДА ГЕЛЕДЖАГЪЫСАДА ЧЕМПИОН



ГьаІджиєв Нурутдин Казбекна дих – МаІгьаІчкьалайни шаІгьаІрєєдни – 58 нумранани мактабни 2-ди синифее хьаІдаІхьана ушах вор. Са сен меєгана вахт воб мана Грєпплинг – ва аликкыйн сачахаран оюнчєєн гьаІзир гьаьани идманни мактабєє маІшхуІлєєхьєн. Мани вахтал` Нурутдинєє Дагьыстанни рєспубликІєє илєгьєчІуйни сабара ярышбышєє иштирак гьаьы, мааьад югун джигабы аххьы. Мактабєєд манкьвєє югда хьаІдаІххьаІ вод. Ши Нурутдиныс гєлєджагьы-лид югун хьаІдхьый, ва идманєє ахтыйни дараджабышилхьа гьы-хьарас аІрзу гьаьа.





# Бѣбечулеер

Гьар юххьан хьады меega,  
Йишди хаани айванеехъа  
Бѣбечулеер хьадайлe.  
Чини хошни маГнийбышка,  
ХьадаГххъаГни хош шечГбышка,  
Шас шадваала абайлe. —

КьыГтил ооъад, айванее,  
Ооъад хьуркени кГане,  
Алигы чише акваa.  
Куртул` гивьур чина ед`,  
Хьыггыгы балабы мед,  
Чини кГане йидж гьоокГa.

Хьадайлe мыкГан цувыл`,  
Ярпагъбы кГяйкГан ювул`,  
ШитГяар хьыггеечГу айкГан.  
Геггий гегъа гьар йыгъ, хаГм,  
Геггийке алятГу нам,  
Акваa угьоттул кГяйкГан.

ЗаГьмаГт абкГынва дамас,  
Писда ыхъа манчике зас,  
ЭкГра чичис ыГхийхаГ.  
ШитГяар юлкмиш мехьеджынва,  
ШыГнкъааГ акваa ахведжынва,  
Авхъа кьува зы гийхаГ.

Юххьан джанееъад ыкГар,  
ШитГяар акваал` илийкГар.  
Гооне кьувалхъа геexaГ.  
МыслаГгьаГтылхъа хьады,  
ОкГий баГттаГгъбы ады,  
Акваa алягас аГхаГ.

Гьар юххьан хьады меega,  
Мед йишди айванеехъа  
Бѣбечулеер хьадайлe.  
Хьулед-хьулед сен адкГын,  
Йиджбы шаке идядкГын  
Шас шадваала абайлe.





# Сувабы

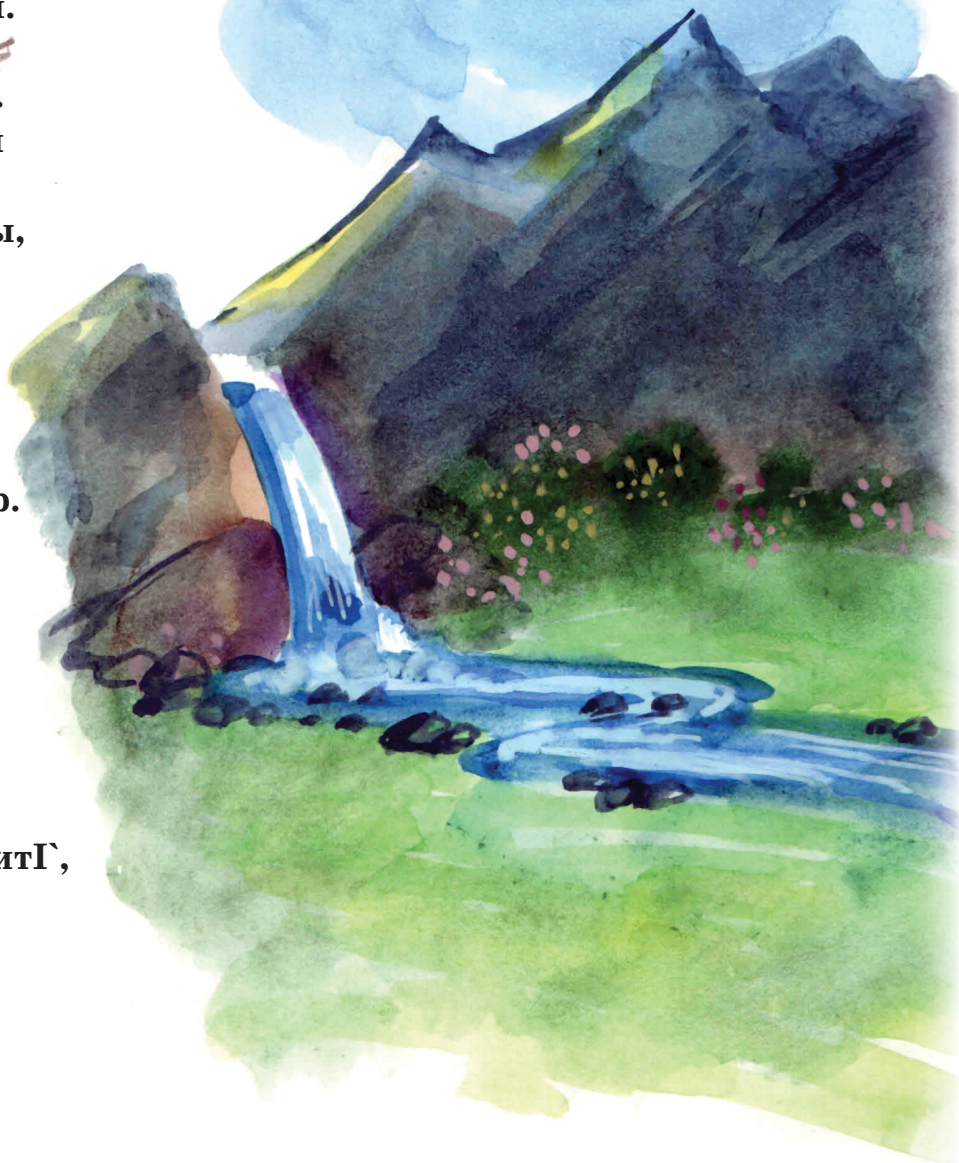
(Магъний)



Зы сувабышылхъа  
гъаIше геер гъайкIан.  
Тикни сиртбышыле  
дегье деш хъайкъаIн.  
Гъайни джигайхъа зы  
ыхъа вор гъаIйран.  
КъидяатIа магънийбы,  
нимеехъеед ойкIан.

Йишди сувабышыл`  
кIонар илийкIар.  
Иют саъа ыгъийкар  
тIетIбышыл` тIотIаар.  
Гъарни былахыке  
са сюпI джад гъеъээ,  
Идяхва инсанни  
джанеъад ыкIар.

Кокбы юваршыке  
даIхаI джураъас.  
Няхъа къавкее гъу шитI,  
аквеехъа меб ааIс.  
Сувабы йишда ед`,  
шынаб чин дихбы.  
Няхъа абкIынее, меб  
чилхъава сааъас.





# Моллаин хабарбы

## ХЪАИН

Са элес Молла дайе хъахъа хъаин абайле.

– Нишисдане вас мана хъаин? – хъунаще хъидгын гъаа. Молла дайий сыкыл`ра фыкыреехъа аркынийле хъийгъа джаваб хъеле:

– Алимарше эйгъе вод: – хъаин хъебыдваиш сенна ешемишоохъе. Закле ацлахъес ыккан, манбише ман кар хъод-

кудае эйгъе, дешхъе инсанаршис гъорбее гъаа.

– Молла, гъу хъебыдваиш сен гъава-не фыкырашмишехъе?

– Хъунаще эйгъе.

– Молла дайий фыкыреехъа айкIан. Манкъвее кIухъни авгъанче эйгъе:

– Бес ман увгъойн ааIлимаар хъебыдваиш сеннане йешемишеебхъа?





# ИНАХЪА ИПМЯЙЛЕЙИЙ

Са йаІххъее Асвар шаІгъаІреехъа арайлена. Джуни джибее садджу са манат пылна вухъа. Мана рестора-  
неехъа эЧена. Ресторанни ишчерше Асвар шадра  
къабыл` гъаана. Официантее эйгъен:

– Асвар, йыгни йикІес гъиджоойи ыккан, эгье  
хъалесын.

Асварее эйгъен:

– Гъалеки са югна йыкъ хъавале!

Йыкъ обхъун, бигъаршылин хъынял` темиз гъа-  
ту къоІбле шиш кабаб хъавалагъа. Кар одхъан-одхъан,  
Асварее ресторанны ишчеершика зарафатбы,  
аІхъаІнабы гъаанбы. Оохъа са чейникІ чейнаб  
илёбгъу, оза хъыхъа ааІнкъаІ, официанте Ас-  
вар йыІкъаІлхъа хъойтІална:

– Ай Асвар, бес одхъун – илёдгъыйн пыл  
хъидёву, гъу няхъане аІл`гъааІ?

Асварее кеф гъеч пызмыш гъидягъу, эй-  
гъен:

– Ваке пир хъивхъана. Захъад пыл  
ыхъайнхый, къел`бышик` къабарбы гъа-  
ту, гъайняхъа нишисний зы ары. Шаад-  
жад одхъун-илёгъайийде!





# Акьаина хъимехъе шаке, гьукумат

Ноцийн ишбы гьаише аху деш,  
ФабрикI, заводбы ишлемишехъе деш.  
Няхъа Самурыл` алягъасын ГЭСбы?  
Акьаина хъимехъе шаке гьукумат.  
Нал`чикIыле, Тулеенче хъадайлен машинбы,  
Ишдагъабы хъаляган мани фегълейн ишбы.  
Няхъа манчис кIетIан демирын листбы?  
Акьаина хъимехъе шаке гьукумат.

Трактор, котенбы гьаише кIылда вод,  
Калхида машинбы явашда вод.  
Манчин халтдананбы лап харабда вод,  
Акьаина хъимехъе шаке гьукумат.  
Сувабы аххъийн чаврабы, ваКьаIбы,  
Селлимда аху вод тIетIбынан кьаIджалбы.  
Тамамда адкIын вод ноцийн аIдаIтбы,  
Акьаина хъимехъе шаке гьукумат.

КIатIеершин фермабы, кьазаршин чолбы,  
ТIотIааршин меранбы, зербышин някбы.  
БочIкIабы гяцIыйн кьыIбыIн хьынял`бы,  
Акьаина хъимехъе шаке гьукумат.  
Аманат кIассее аху йишин пылбы,  
Чихъа гедхъан ыхъа миллетын джанбы.  
Чолбышис ыIхийхаIн моторыкан хъянбы,  
Акьаина хъимехъе шаке гьукумат.  
Зы эйгьи маIгьаIд мехъеджен,  
Гьыргын ишбы хъодку хъихъеджен,

ФабрикI, заводбы ишлемишхъеджен,  
Акьаина хъимехъе шаке гьукумат.  
МоскIвайн закIон кьуввайка ыхъа,  
Мысанеехан кьаджес йидж чилхъа хъыхъа,  
Азербайджаныка хыл`хыле вухъа,  
Акьаина хъимехъе шаке гьукумат.  
Зы шаир ворна, шос бахтивар ишис,  
Миллетни аIрайл` ани ишбышис,  
Фыкыр халIпа авхъу югни ишбишис,  
Акьаина хъимехъе шаке гьукумат!





# Ватан

Заке шолхъа хаІбна салам вухъена,  
Хъойикни хивна аІзизна Ватан.  
Гъар вахтал` зас гъу кІеливханас деш,  
Дамани, Къоени аІреена Ватан.

Огъ! Нимее мыджагна гъвайийи вахъаб,  
Гунайхъа гидкІынийн хайбы вод чихъад.  
Мыджагын, уфтанын оІрушбы вод чихъад,  
Бустан кІашкІалеершик акарна Ватан.

Царанайбы, ЦецІекбы, Халкъей, Лагайбы,  
Вале мат эйхъи Муслaгын хайбы.  
Хивни оо гунееъад къойкІалод гейбы,  
Манчинаб ярашугъ гъу вобна Ватан.

Йыгъни чолул` алейли джурбаджур окІбы,  
Давдабан, ялгъаван, мекъван кыІшеера,  
Цақъарайни сувал` хъыйин хашхашбы,  
Чигалягбы, хъурабы, эхъена Ватан.



# ГЪАМБАЗ

Селимна дек` чобанный вор. Мана кыИдиына Аджнавурыл`ний ээхье, кыИлинаме, ваИкыАбы гъаыайкы, су-валхъаний айкИан. МаИбхуИна вахтний воохье ки, СелимыкИле дек` йыхъыбле вазна къедже дешдий. Гъар дек` хаахъа хъооИ къаджы мее, Селим къадархъун манкъуни гарданылений гивайхан. Ва

мана гийгъалнаний дек`кис чоджааршы-лена шыкаят гъааъас. Селим хаана энке кИынна ыхъайхъа гора, едеейи дек`кее мана эркыканий хаИр хъаыы. Дек` хъа-ры мее, мана дегъе джуке джурахье деш-дий. Дек` няхъайи ааИ, вуджур хъигъна айкИаннаний. Дек` хаахъа хъооИнкыА балканыканий хъарайле. Селимыр





гъамбаше балканни къелбышеений ээхье. Нимее дек`кее СелимыкІле увгыйнкъаІ ки, балканыке джурхъеджынва, манкъвее балканыке хыл`цІыцІааъана дешдий.

Дек`кис къанмышхъайн ки, Селим те-кра ахвава мана ман мее дарыхмышехье. Манкъус са гъамбазний тІабалаъас ыккан. МаІбхуІна имкан са йыгъ йидж джаб хъыгъоочІена.

Са сен мед давараар Аджнавуры-ле хъады сувалхъа аІлхъааІна вахт хъабийнкъаІ, бакГ`еени хуваас балабы ээхье. Давараар сувалхъа алхъааІнкъаІ хивыни кІаненчений оІтмишхъа айкІан. Эхъал`чобанаарше хивуни кІане биня гивийхье ва Селимна дек`кир эхъал`ха-ахъа хъарайле. Биняйл еттыгъда копака-ар водунбыний. Манчыхъа гора, дек`кее кучукаршына са алябтІы, Селимыс абай-ле. Селимни шадвалихъа дегье сергъад дешданий. Мана къадархъун дек`кени гарданылхъа къойкІал ва хъийгъаб ман-къуни хылена кучук алябтІы, экІба мана чоджааршыкІле гъаагвас хаахъа къа-дайхъван. Нимее чоджааршыс мана хы-лехъа алябтІас вуккийкынеейыб, мана шавусхъа джаб вуджее хъидёоле. Гиъур хаани са кунджее гийгъал чика гыва-га. Хъийгъа адийссе няк гъевхъу, гыней этІу манчыс этІий гъаъа. ТІякІулий, ман этийыд одхъун, хаа махъа-шахъа къада-ахъван гивийгъал. Дек`кее СелимыкІле эйгъен:

– Дих, мана маІхуІб кара аваалес деш. Мана автІалас вуккан. Мана йицІайни кІане зы автІаласда. Чис хъяний карыд махъа ыккее.

МаІхуІб кучук ивийтІална дами-янийк`. Мана топ хъинне гыргалена са тІякІулийний. Манчыхъа горад Селимее манчылхъа Топланва ду гиххы. Йыгъ-бы, вазбы оІтмишхъа ааІ, Топлан хаІб хъоохье гивийгъал. Юххъан адкІын, къыІл хъадайле, къыІл адкІын, цувыл`хъадайле, цувыл`адкІын, къыІдим гый-хъар. Гъавабы мыкІа хъехье. Юххъан, къыІлина колгабышее вухъайни Топла-ныс гъаІшде дегье мыкІаданий. Ман-

чыс хавний аляъас ыккан. Дек`кир мер бакГ`еений. Селимыссе джуссед ман ку-маг дена аляъас аІхаІс дешдий. Манке чоджаар сабы, са джигее Топланыс хав аляъасди фыкыреехъа хъабайле. Ман-быше хаани ремонтыле ахвийн къувабы ады, Топлан автІулни ювейк авхъа хъа-дайле. Санкъвее хылехъа айхаа, санкъ-вее кІаший къадахбы, санкъвеейыб кал`батын алябтІы, Топланыс хав аляъа гивийгъал. Топланыб, автІулни джигее къобкІул, джоле тамаше гъааъа, шадоо-хъенаний. Хиледже аІкъуІбаІйле хъийгъа ахыр чоджааршыссе Топланыс хав аля-ъас аІхийн. Гъин геед уфтанын хавний. ХаІрни чоджее хаани кІанехъа пайе уІвхуІ, Топлан махъа ивийтІал. Хъийгъа хуваа, манчикІле гъин хав чис алигий аІахъеджынва, аккайле ахъа абачче. Топлан ивчІу аб гивийгъар ва са гъавуле меб къахъа хъугъоочІе. УшахааршыкІле маІхуІд аІахъа ки, манчыс гъала вардеш дешваме мана къахъа хъыгъевчІу.

Са-къоІни йыгъыле чІийелхъа йыз къаъадчу. Гъар сура джагварани йы-зыка сана басдурхъа. Ушахаар мичІеб чакба цІепба Топланысхъа къадабхъын. Манбы хуваас мыкІаданеахава нарагъат-баний. Иляаканбы, Топлан хъыгъевчІу, йызылюб къалибхы. Манбыше мана ахъа абачче. Анджах Топлан меб къахъа хъыгъоочІе. Ахыр манбыше хуваа къаб къалебчы, мактабеехъа авайкІан. УшахааршыкІле аІахъа деш ки, йыз гёгъанкъаІ гъава къуІмаІба воохье ва ху-ваабы садджу къыІдимына хаІмде хааІ аязнанкъаІ акваабышеехъа ээдачІе. То-планысыд мыкІада дешдий, манчыхъа гора, мана чишений аквеехъа идёочІе.

Хуваабы мыкІаал`ыс дёзмышехъен гъайванар вод. Манбы –20 дараджалхъа меени мыкІаал`ыс дёзмишехъенбы. Си-бирилын хайбы дешын хуваабыме –50 да-раджалхъа меени морозыс дёзмишехъен-бы. Анджах манбы къорамыш гъагий йишын бордж вод. Хуваан аваала замаа-найле джад инсаныс кумаг гъаъы ва мана инсанна гъамбаз вобна.

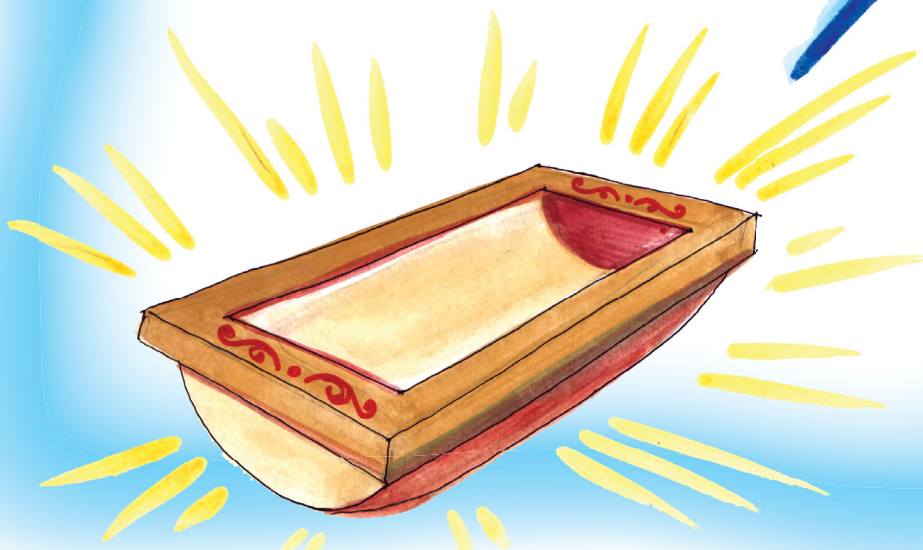


А. С. Пушкин

# Балугъчийнайи балугъна нагъыл

(оГзедын 2-ди нумрее)

СийкIал къодже къарийскъа,  
Къарийхъа цIебна текна,  
Чилеб хебна къарийхъаб аIваIрай:  
«БаIчIаIр вор гъу, гъамыр аIваIм,  
Гъевхъуна баIчIаIра текна,  
Хетдананне вод текнайке хайир?  
СакIле гъу, баIчIаIр, балугъыскъа,  
Эгмишееъэ вукIул`, хав гъеххъе,





ГъайкІанна къодже хынак`ни деряйгысхъа  
(алибкыыл хынак`на дерйагъ)  
ХъойТалан къодже къизилен балугъ.  
Хъайлен балугъ джусхъа, хъыдгын гъаъа:  
Гъиджон вас ыккан къаІста?  
Эгмышхъа къодже дживаб хъелен  
«РаІгыІм гъеъэ, гъоІкумдар балугъ!  
Чилер гуджнара къарий сачархыр,  
Гъайсар деш зы къаІста джинджира  
Югун хав-терем гъеххъа чаІпал`къарие»  
АйкІан вудж джуни дахмеехъа.  
Дахмайин лишан джед аху деш.  
Джуни оІгей батІрайин хав-терем  
Карпычени джагора хъавъуйни дурбайква.  
Накышбы кІяуйни маІхъоІни дарвазайква.  
Къарий гийур къулек`авур  
Дюн`ейил`водын меган гъокуйбы адамиихъа гъаъа







«Багчагъу, хьоркунар аIваIм  
АIвама хав гьехъа!  
СакIле, эгмышехье балугъысхъа  
Йикан деш воде кIарна кенчий  
Йикканна йихъа дирак дворянкIа.

ГъайкIан къодже хьынакни дерягъысхъа,  
(сакитба деш хьынакна дерягъ)  
Гийгъал хьойтIал къизилен балугъ.  
Хъадайли балугъ джусхъа хьийгIан  
Гъиджоне вас ыккан къаIста?  
Чис къоджее эгмышхъа дживаб хъели,  
«Мурват гьезэ гьукумнан балугъ,  
Гьенчылер гуджнара къарий багчагъу хьыйхъа.  
Гъайсар деш зы къаIста джинджира  
Йиккан деш вор йидж йихъес кентчий  
Йиккани вор йихъес дирак -дворянкIа  
Дживаб хъели къизилени балугъан:  
«Дерд` гьымаъа, гьогъра Аллагъни йаIхъехъа.



СийкIал кьодже кьарийисхъа  
Гьиджон джукIле кьеджи: Ахтын ыIмаIратбы  
Чини акке илейзур джуна кьарий.  
Гыранни сирацIани джан кьуIма гьаьанчее  
Кьома парчейна кичкIа,  
Жемчугбышын тIехабы гардана,  
Хылепбышыл` кьизилен тIуджвара  
Кьелил` тIетIхьинее чIаIран чекмабы.  
ОIгийле гьана кьадахванан нукарар.  
Йидже джо гёота чIарбышке цIыцIааъа.  
Эйгьен кьоджее джуни кьарийикIле:  
«Салам бегина-биче дворянкIа  
Гьашде йыгьын йикI разы ыхьайнне  
ХъаIлламыш йехье джулхъа кьарий  
Тавлеехъа балканаршысхъа йаIхъыIл` гьаъа.



Са оIтмышехьы гьаIфта, кьоIдъэсын оIтмишехье  
Гьенчылер кьарий баIчIаIр хъехье.  
МичIеер балугьысхъа кьодже йаIхъыIл` гьаъа  
«СакIле кьодже, гьакIне эгмышхье балугьысхъа  
Йиккан деш йихъа дирак-дворянкIа  
Зас йикканна йихъа селлимна падишагь.  
ГьаркIын гийхан кьодже миннат гьааъа.  
«Гьиджон гьу кьарий, хъахъацIайне обхьун?  
Не ийкарас, не йишон гьееъэс йеIхаI деш вор.  
АIхъаIна гьаъа алилкас вассе быкьрна паччагьлыгь.  
Чилер хъаIлламыш йехьы гийгьал кьарий,  
Хъобкяъа суратейхъа адамиини шилле  
«НаIхудне аIхаI ваке зас джуваб хъелес,  
Зына хьинени дирак -дворянкIайис?  
Гьоора дерйягьыскъа эйгьен вакIле.  
ГьидяркIыние гуджика сана ыккеес.

*(Хъийгьийн хъалесын)*

*Урусни мизейле йыхъ-сумылхъа саакал гьавъуна – А.Дадашев.*

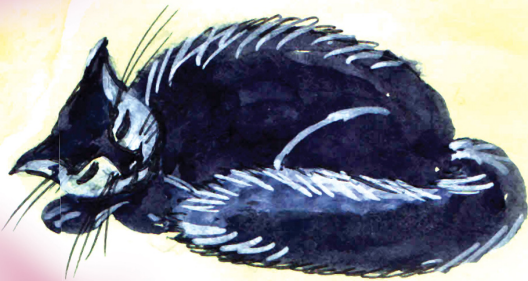


# ТатмаДжебы

Пешик` авуб кьилёохъа,  
Къалибхъы джаб пай гёохъа,  
КъоІваршика достуба,  
Хуваабышиле гъоохъа.



Хаъаб хаІбба ишлемиш воохъе,  
Гъаммашеб вудж, аккани йыКъаІл`  
Гудмиш воохъе.

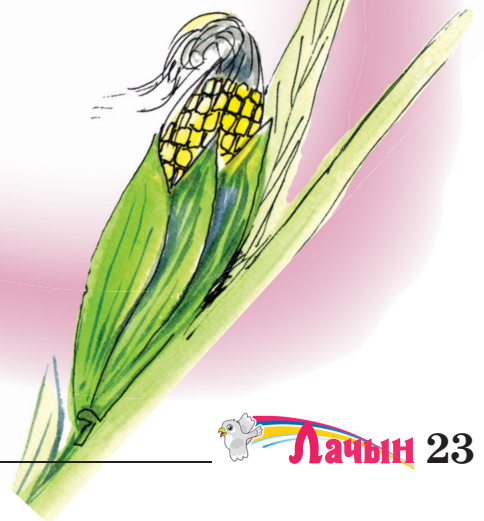


Гъарни акъвее,  
КъоІдле хахра,  
КъоІни хахрее,  
КъоІбле магъ.



Джагваран чІаІрна джегъил`,  
ЧІаІран чІаІрна къаІсда.

Хавуле хавулхъа айкІан,  
ОІггилхъа хъадиин ойхъан.  
Биссийн апар къаджы мее,  
Гулле хъинне къадиъхъан.





# ДЕК'КЯАРШИИ УВГЪОЙБИ

Пешакарар хаІббанани бакІеенче,  
джанаварын давар хъооІхъаІ.

Ненкъвееий эйгье, дюн`йейл` югун инсанар авху  
дешобунбы, мана вудж энке писда инсан ворна.

МичІеед хъадиин чаІмарайкван йыгъ,  
йыккыІггылее хъийгъа кьуІмаІ адакІван деш.

КьоІйре санкъуле аІкІеликва вобонбы,  
хъебыйре -кьоІнкъуле, ёкьуйре-хъонкъуле.

КьыІлина хочейле хъаІрккыІнна,  
кьыІдимна кьаІрчІини чатуйле хъаІйкьаІн.

КьыІдимийсын хизаг юххъан гъазираъан.

КьыІдимына някІ гъабуна, кьыІлина къык дена ахва.

Къыраггыле абыйни биссийн кьоІв авхъаахъана  
дешки.

Къыйнийхъад, къыйхъийн водун,  
дюн`йейхъад аІхыр водун.

Джуни улена алахъвар къиджевджу,  
мерункъуни улена чаІр тІабал гъааъа.

Джус дехъана инсан, мерункъусыр ихъес деш.



# ШЫКЫЛ БЫ РАНГАЛМЫШ ГЪАЪАЕ ЖАИР ЖЪЫЖЪЕ





**СОКОЛЁНОК**



# Лачын

3/2022

май – июнь

Иллюстрированный детский журнал.  
Издается один раз в два месяца.

**Учредитель:**

Агентство информации и печати  
Республики Дагестан.

**Регистрационный номер**

серия ПИ №ТУ05-00413 от 22.04.2019 г.  
выдан управлением Роскомнадзора  
по Республике Дагестан.

Издается с января 1980 г.

**Руководитель – главный редактор**

М.М. Ахмедов

**Редколлегия:**

В. Гамзаев (редактор)  
Ш. Бабаева  
А. Дадашев  
А. Исмаилов (зам. гл. редактора)  
Х. Назирова  
Аб. Омаров  
К. Омаханов  
К. Шамхалов

**Художественный редактор** З. Даганов

**Технический редактор** Т. Лузина

**Художник номера** З. Даганов

Формат 60x84  $\frac{1}{8}$ .  
Бумага офсетная.  
Уч. изд. л. 3,05.  
Уч. печ. лист 3,26.

Выход в свет 27.05.2022 г.

Тираж 330 экз.

Заказ №1234.

**Типография:**

ООО «Издательство «Феникс-пресс».

**Адрес типографии:**

367018, РД, г. Махачкала, ул. Петра I, 61.

**Редакция и издатель:**

Государственное бюджетное учреждение  
Республики Дагестан «Редакция  
республиканских литературных журналов  
«Соколёнок» и «Литературный Дагестан».

**Адрес редакции и издателя:**

367000, РД, г. Махачкала, ул. Даниялова, 55.

**Электронный адрес редакции:**

litdag@mail.ru

Цахурский язык.

Индекс: на год – 78438,  
на полугодие – ПМ996.

Цена свободная

